

İktisadi Oylama: Tespitler ve Türkiye Örneği

Economic Voting: Determinations and Turkish Context

Sedef Şen

Arş Gör. Dr., Kastamonu Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, sedfsen@gmail.com

Murat Donduran

Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, donduran@yildiz.edu.tr

Özet

Bu çalışmada 1950'li yıllarda teorik temelleri atılan ve günümüze kadar birçok araştırmaya konu olan iktisadi oylama literatürüne yönelik yapılan tespitler gösterilmeye çalışılmıştır. Bu tespitler makro ve mikro ölçekte ayrı ayrı ele alınarak değerlendirilmiştir. Çalışmanın amacı iktisadi oylama literatürü hakkında genel bir çerçeveyi araştırmacılara sunmak ve bu konuda çalışmayı düşünen kişilere yol göstermektir. Spesifik olarak, Türkiye örneği çalışan araştırmacıların çalışmalarına yer verilmiştir. Türkiye'deki seçmenlerin oy verme davranışı üzerinde etkili olan iktisadi faktörlerin yanı sıra sosyo-demografik faktörlerin de etkili olduğunu gösteren çalışmalara da yer verilmiştir. Türkiye'deki seçmen profiline bakıldığında ele alınan çalışmaların birçoğunda seçmenlerin genel olarak iktisadi konulara duyarlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İktisadi Oylama, VP Fonksiyonu, Seçmen Davranışı.

JEL Kodları: A10, H10, Z18

Abstract

In this study it is aimed to demonstrate findings about economic voting whose theoretical foundations are based on 1950's and discussed in numerous studies up to now. Findings are evaluated separately as macro and micro. The aim of this study is to present a general framework of economic voting literature and guide to researchers tending to analyzing on that field of study. It is particularly included papers focused on Turkish context by researchers. It is allowed for the studies indicating that sociodemographic issues have influence on voter's behavior in Turkey as well as economic issues. Considering Turkish voter, it is concluded that most of studies dealing with economic voting found that voters are broadly sensitive to economic issues in Turkey.

Keywords: Economic Voting, VP Function, Voter Behavior.

JEL Codes: A10, H10, Z18

1. GİRİŞ

“Ekonomiyi düşündüğünüzde seçimleri düşünün; Seçimleri düşündüğünüzde, ekonomiyi düşünün.” (Tuftte, 1978, s.65)

İktisadi oylama (economic voting) konusu iktisat, siyaset, toplum bilimi ve ekonometri gibi birçok bilim dalının kesiştiği bir çalışma alanıdır. Bu durum ise iktisadi oylama konusunda yapılan çalışmaların çok büyük boyutlara ulaşmasına neden olmuştur. Literatürdeki çalışmaları özetlemek yoluna başvuran çoğu araştırmacı başvuracakları makale sayılarını belli ölçütlere göre sınırlandırmakta ve bu makalelerden yola çıkarak literatürü özetlemektedir. Biz de benzer şekilde iktisadi oylama konusunun çalışıldığı makaleleri Türkiye örnekleminin göz önüne alındığı çalışmalar olarak sınıflandırdık ve bu çalışmaları detaylandırdık. Türkiye ile ilgili kısma geçmeden önce iktisadi oylama literatürünün günümüze kadar nasıl bir gelişim gösterdiğini de çalışmamızda göstermeye çalıştık.

İktisadi oylama literatürü en genel anlamda partilerin almış oldukları oy oranları üzerinde etkili olan iktisadi ve politik faktörleri incelemektedir. 1950’lerde Downs (1957)’un çalışması ile teorik temelleri atılmış, 1970’lerde ise ilk ampirik çalışmalarını vermiştir. VP fonksiyonu araştırmaları olarak da adlandırılan iktisadi oylama literatüründe, VP sırasıyla oy (vote) ve popülerite oyu (popularity poll) olarak adlandırılmaktadır. VP fonksiyonu iktisadi ve politik değişkenlerdeki değişim sebebiyle hükümetin seçim döneminde almış olduğu oy oranında meydana gelen değişimi temsil eder (Nannestad & Paldam, 1994).

Çalışmamızda ilgili literatürde meydana gelen gelişmeler iki genel çerçevede incelenmiştir: Makro ve mikro çalışmalar. Bir sonraki başlıkta incelenecek olan bu çalışmaları iktisadi oylama literatüründeki diğer konular takip edecektir. Son olarak Türkiye örneği göz önüne alınıp ilgili literatürün gelişimi incelenecektir.

2. LİTERATÜR İNCELEMESİ

İktisadi oylama literatürünü ayrıntılı bir şekilde inceleyen iki tane önemli çalışma mevcuttur. Bunlar sırasıyla Nannestad ve Paldam’ın (N&P) 1994 yılında Public Choice dergisinde yayımlanan çalışması ile Lewis-Beck ve Stegmaier’in yine aynı dergide yayımlanan 2013 yılı çalışmasıdır. Google

Akademi'ye göre her iki çalışmaya toplamda 700'e yakın atıf yapılmıştır¹. Bu çalışma, büyük ölçüde ilgili yazarların çalışmaları referans alınarak oluşturulmuştur. Lewis-Beck ve Paldam (2000), VP fonksiyonu ile ilgili temel bulguları 9 maddede şöyle özetlemiştir:

1. Oy ve popülerite fonksiyonları temel olarak benzerdir; ancak popülerite fonksiyonlarının uyumu daha iyidir.
2. VP fonksiyonunun e (economic) kısmı oylardaki değişimin 1/3'ünü açıklamaktadır.
3. İki büyük (the big two): Oylar çoğunlukla işsizlik/büyüme ve enflasyon makro iktisadi değişkenlerine tepki göstermektedir.
4. Seçmenler miyoptur.
5. Geriye dönük (retrospective) iktisadi oylama ileriye yönelik (prospective) iktisadi oylamadan daha büyük bir etkiye sahiptir.
6. Sosyal yönelimli (sociotropic) iktisadi oylama ego yönelimli (egotropic ya da pocketbook) iktisadi oylamadan daha büyük etkiye sahiptir.
7. Şikâyet asimetrisi (grievance asymmetry): Seçmenler pozitif değişimlere göreceli olarak negatif değişimlere daha fazla tepki göstermektedirler.
8. Seçmenlerin makroekonomi bilgisi ve var olan bilgiyi nasıl elde ettiği konusu az bilinmektedir.
9. İstikrarsızlık problemi (instability problem): VP fonksiyonunun literatürdeki en büyük eksikliği istikrarlılık bakımından zayıf olmasıdır. Hem ülkeler arası çalışmalarda hem de aynı ülke içinde zaman boyunca istikrarlı olmadığı gözlemlenebilir.

Bu maddelere ek olarak Lewis-Beck ve Stegmaier (2013) Nannestad ve Paldam (1994)'in çalışmasına dayanarak bir farklı tespitte daha bulunmuştur:

10. Hükümetler yönetim maliyeti (cost of ruling) etkisine maruz kalmaktadır.

İlgili tespitleri detaylandırmadan önce şu kavramları tanıtmamız gerekmektedir: Sosyal ve ego yönelimli iktisadi oylama, geriye ve ileriye dönük iktisadi oylama, seçmen miyopluluğu ve yönetim maliyeti. Seçmen davranışlarına yönelik mikro çalışmalarda data seti olarak anket verilerine başvurulur. Anketlerde ise seçmen davranışları hedef ve zaman (target and

time) ayırımına tabi tutulur (Lewis-Beck & Stegmaier, 2013). Buna göre seçmenlerin ekonominin bütününe yönelik öznel değerlendirmeleri oy tercihleri ile ilişkili ise sosyal yönelimli iktisadi oylamadan; seçmenlerin kendi kişisel iktisadi durumları oy tercihleri ile ilişkili ise ego yönelimli iktisadi oylamadan bahsedilir (Ansolabehere vd., 2008). Zaman boyutunda ise seçmenlerin ekonominin performansını değerlendirirken ileriye yönelik mi yoksa geriye bakarak mı oy verme davranışını belirlediği tespit edilmeye çalışılır (Lewis-Beck & Stegmaier, 2013)². Seçmen miyopluğu, seçmenlerin ekonomiyi değerlendirirken yakın geçmişi hatırlaması ancak uzak geçmişi hatırlamaması ile ilgili olarak kullanılan bir kavramdır. Son olarak yönetim maliyeti kavramı ise hükümetlerin yönetimde kalma süresinin büyüklüğüne bağlı olarak bir sonraki seçimlerde oy kaybı yaşayabileceğini göstermede başvurulan ifadedir.

İktisadi oylama literatürünün başlangıcı üç önemli çalışma çerçevesinde şekillenmiştir: Kramer (1971), Mueller (1970) ve Goodhart ve Bhansali (1970). Kramer (1970) çalışmasında ilk defa V-fonksiyonunu tanıtırken Mueller (1970) ve Goodhart ve Bhansali (1970) benzer zamanlarda P-fonksiyonunu tanıtmışlardır. Her üç çalışmada da Downs(1957)'un çalışmasının iktisadi oylama konusunun teorik başlangıç noktası olduğu belirtilmiştir. Downs'un teorisi zamanla "sorumluluk hipotezi (responsibility hypothesis)" ismi ile bilinir hâle gelmiştir (Nannestad & Paldam, 1994). Sorumluluk hipotezine göre seçmenler ekonomideki gelişmelerden hükümetleri sorumlu tutmaktadırlar. Bu hipoteze göre ekonominin iyi/kötü olması hükümetlerin popülaritesini artıracaktır/azaltacaktır. Bu durum ise hükümet lehine/aleyhine oy oranında artışı/azalışı beraberinde getirecektir. 1980'li yılların sonuna kadar iktisadi oylama konusunda meydana gelen gelişimi Nannestad ve Paldam (1994) 3 temel dalgaya ayırarak incelemektedir: İlk dalgada (1960'ların sonu-70'lerin başı) VP fonksiyonunun varlığı ile ilgili yüksek derecede anlamlı sonuçlara ulaşıldığı belirtilmiştir; ikinci dalgada (1970'lerin sonu-80'lerin başı) VP fonksiyonunun zamana ve ülkelere göre istikrarlılık göstermediği tespit edilmiştir; üçüncü dalgada (1980'lerin sonu) ise VP fonksiyonunun iktisadi boyutu ile ilgili yapılan çalışmaların politik boyutu ile ilgili yapılan çalışmalara göre daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Nannestad & Paldam, 1994). İlk iki dalga kapsamında

yapılan çalışmaların neredeyse hepsi makro ölçekli çalışmalar olurken, üçüncü dalga kapsamındaki çalışmalar mikro nitelikte, diğer bir deyişle bireysel seçmenin iktisadi oy verme davranışı ile ilgili olmuştur (Nannestad & Paldam, 1994).

İktisadi oylama konusu üzerine yapılan ilk ampirik çalışmaların sonucu, seçmenlerin ekonomideki iktisadi değişimlere yüksek derecede duyarlı olduğunu göstermektedir. Nannestad ve Paldam (1994)'ın bu tespitinin yerleşik (established) ve geçiş (transitional) demokrasilerinde hâlâ geçerli olduğunu Lewis-Beck ve Stegmaier (2013) desteklemektedir. İktisadi oylama konusunun en fazla çalışıldığı ülke Amerika olmuştur³. İlgili teorinin temellerinin ve ilk uygulamalarının bu ülkede olması ve Amerika datasının varlığı bu ülke üzerine yapılan çalışmaların büyük boyutlara ulaşmasının nedeni olarak gösterilebilir (Nannestad & Paldam, 1994). Fransa, İngiltere ve Danimarka yoğun olarak çalışılan diğer ülkelere örnek olarak verilebilir (Lewis-Beck & Stegmaier, 2000)⁴. Çalışmalar en genel çerçevede makro ve mikro çalışmalar olarak ikiye ayrılabilir.

2.1. Makro Çalışmalar

Makro çalışmalarda çoğunlukla büyüme, enflasyon ve işsizlik değişkenlerine karşı seçmenlerin duyarlılığı ölçülmeye çalışılmıştır. Sıklıkla bu değişkenlere başvurulmasının sebebi, seçmenlerin medya aracılığıyla bu değişkenlerdeki değişim hakkında daha fazla güncel bilgiye sahip olması ve iktisadi kavram olarak bu değişkenlerin ne anlama geldiğini bilmesi olarak gösterilebilir. Sorumluluk hipotezinin test edildiği makro çalışmalarda bağımlı değişken olarak hükümetlerin almış oldukları oy oranları, hükümet memnuniyet düzeylerini gösteren farklı endeksler ve anket sonuçları olabilmektedir. Enflasyon, işsizlik ve büyüme değişkenlerinin açıklayıcı değişken olarak kullanıldığı bu modellerde elde edilen sonuçlar şu şekilde olabilmektedir: Büyüme oranında meydana gelen pozitif (negatif) yönlü bir artış (azalış) hükümet lehine (aleyhine) verilen oy oranları üzerinde pozitif (negatif) bir etkiye sahiptir. Beklentiler bu doğrultuda olmakla birlikte anlamlı bir oy oranı-büyüme ilişkisinin görülmediği çalışmalar da olabilmektedir. VP fonksiyonlarının istikrarsızlığı kısmında bu konu detaylandırılacaktır.

Mueller (1970) sorumluluk hipotezine farklı bir bakış açısı getirmiştir. Sorumluluk hipotezinde asimetrinin varlığına dikkat çeken Mueller (1970:34)'a göre, seçmenlerin ekonomi iyi olduğu zaman hükümet lehine kullandıkları oy oranı artışı ile ekonomi kötü olduğu zaman hükümet aleyhine kullandıkları oy oranı düşüşü aynı değildir. Diğer bir deyişle, seçmenler hükümetleri ekonomi kötüye gittiği zaman daha fazla cezalandırmaktadır. Mueller (1970), bu olguyu “kötü olanları kovma asimetrisi (kick-the-rascals-out-asymmetry)” olarak adlandırırken Nannestad ve Paldam (1994) bu hipotezi şikâyet asimetrisi (grievance asymmetry) olarak adlandırmıştır.

Sorumluluk hipotezinin geçerliliği azınlık hükümeti ya da koalisyon hükümeti olduğu durumlarda sekteye uğramaktadır. Bu tarz hükümetlerin olması, yönetimin durağan olmaması (unstable government) anlamına gelmektedir. Durağan hükümet (stable government) ise parlamenter çoğunluğa sahip ve tüm seçim dönemi boyunca normal bir şekilde ülkeyi yönetebilen hükümet olarak tanımlanmaktadır (Nannestad & Paldam, 1994). Durağan olmayan hükümet dönemlerinde seçmenin negatif iktisadi değişimlere yönelik, hükümeti hâlâ sorumlu tutup tutmayacağı problem hâline gelmektedir. Bu konu ile ilgili iki önemli tespit bulunmuştur (Nannestad & Paldam, 1994): Sorumluluk hipotezi yapısı işlemez hâle gelir, ilgili açıklayıcı değişkenlerin işaretleri değişebilir.

Sorumluluk hipotezini sekteye uğratan bir diğer çalışma ise Almanya örneği çalışan Hans Rattinger'dan gelmiştir. Rattinger (1981, 1991: Nannestad ve Paldam'dan: 234) çalışmaları şu sonuca ulaşmıştır: Sol ideolojik görüşe sahip olan partilerin hükümette olması durumunda işsizlik oranında meydana gelen artış bu partilere yönelik destekte bir azalış oluşturmamıştır. Benzer şekilde sağ ideolojik görüşe sahip partilerin hükümette olması durumunda enflasyon oranında meydana gelen artış bu partilerin oy oranlarında azalış yaratmamıştır. Rattinger, ulaştığı bu sonucu “müşteri hipotezi (cliente hypothesis)” olarak adlandırmıştır. Bu hipoteze göre, seçmenler iktisadi bir büyüklükle ilgili şikâyette bulunduğunda, bu şikâyeti en fazla önemseyen parti etrafında toplanırlar. Partizan teori, sol partilerin daha çok işsizlik oranını düşürücü politikalara, sağ partilerin ise enflasyon oranını düşürücü politikalara yöneldiğini söylemektedir (Hibbs, 1977). Parti ideolojilerinin uygulanan iktisadi politika üzerinde etkili olduğunu söyleyen

partizan teori, müşteri hipotezinin oluşumundaki kalkış noktası olarak gösterilebilir. Rattinger (1981, Nannestad ve Paldam'dan: 234) çalışmasında sosyal demokratların işsizlik ile birlikte hükümette kalabileceğini; ancak enflasyon ile kalamayacağını göstermiştir.

Sorumluluk hipotezinin test edildiği makro çalışmaların zamanla daha kompleks hâle gelmesi seçmen düşüncelerinin değerlendirilmesi ile başlamıştır. Seçmen düşüncelerine yönelik yapılan anketlerin daha karmaşık hale gelmesi makro çalışmaların kompleks olmasını beraberinde getirmiştir. Danimarka'da seçmen algılarının detaylı toplam ölçümlerine (aggregate measures) dayanan aylık popülerite data seti ile yapılan çalışma ekonomi ve oylar arasındaki bağı bulanıklaştığını göstermiştir. Bu durum ise mikro çalışmalara yönelme yönünde eğilim oluşturmuştur (Lewis-Beck & Paldam, 2000).

2.2. Mikro Çalışmalar

Mikro çalışmalar iki temel kavram üzerine oturtulmuştur: Seçmenlerin hedef ve zaman motivasyonu. Sosyal ve ego yönelimli seçmen, geriye ve ileriye bakan seçmen bu kısımda tartışılacak konulardır. Hedef ve zaman hipotezleri üzerine yapılan ilk çalışmalar sosyal yönelimli iktisadi oylama kavramının öncüleri Kinder ve Kiewiet (1979) ile Fiorina (1981)'ya aittir. Amerika üzerine yapılan bu çalışmalarda yatay kesit veri seti kullanılmıştır. Fiorina (1981) ve Kiewiet (1983)'in seçim anketi çalışmaları Amerika'da mikroiktisadi oy çalışmalarına doğru bir yönelim olduğunu ortaya koymuştur (Lewis-Beck & Stegmaier, 2009). Kiewiet (1983) Amerika'da ego yönelimli iktisadi oylamanın sosyal yönelimli iktisadi oylamaya göre daha zayıf olduğunu göstermiştir. Nannestad ve Paldam (1997) Danimarka için yapmış oldukları çalışmalarında seçmenlerin ego yönelimli oy verme davranışının sosyal yönelimli oy verme davranışına göre daha baskın olduğunu ortaya koymuşlardır. Hedef ve zaman yönelimli hipotezleri bir arada ele alan çalışmalara Kiewiet (1983); Anderson (2000); Duch ve Stevenson (2008), Nadeau vd., (2013) örnek olarak verilebilir. Bu çalışmalarda sırasıyla şu sonuçlara ulaşılmıştır: Amerika'da güçlü bir sosyal yönelimli ve geriye bakan seçmen profili mevcuttur; 13 AB ülkesi üzerine yapılan bu çalışmada güçlü bir sosyal yönelimli ve geriye bakan seçmen vardır; 19 ülke ve 165 anket

çalışmasına dayanılarak yapılan bu çalışmada benzer şekilde güçlü bir sosyal yönelimli ve geriye bakan seçmen ile karşılaşılmıştır; 1988-2004 yılları arası anket verileri kullanılarak 10 AB ülkesi üzerinde yapılan bu çalışma da diğerleri ile benzer sonuç vermiştir. Çalışmaların sonuçları göstermektedir ki sosyal yönelimli ve geriye bakan seçmen ego yönelimli ve ileriye bakan seçmene göre iktisadi oylamada daha anlamlı sonuçlar vermektedir. Ego yönelimli ve ileri bakan seçmenlerin anlamlı olduğunu gösteren çalışmalar da mevcuttur (Nadeau & Lewis-Beck 2001; Lockerbie, 1992; Price & Sanders, 1995).

2.3. Diğer Konular

Seçmenler ekonomi hakkında ne kadar bilgiye sahiptir?

N&P bu soruya “partizan sapması (partisan bias)” kavramı ile cevap vermektedir. Partizan sapması, seçmenlerin politik tercihlerinin iktisadi gelişmeleri gözlemlemesini bulanıklaştırdığını söylemektedir. Şöyle ki seçmenler kendi ideolojik görüşlerini yansıtan partilerin hükümette olması durumunda ekonominin iyi olduğunu düşünmektedir; ancak aksi durumda ekonominin kötü olduğu izlenimi oluşmaktadır (Lewis-Beck & Stegmaier, 2013). Bu endojenlik sorunu üzerine anket araştırmalarına dayanan çalışmalar yapılmıştır (Wlezien vd.,1997 ; Lewis-Beck vd., 2008; Nadeau vd., 2013). Çalışmalarda ulaşılan sonuçlar, partizan sapması dikkate alındığında iktisadi oylamanın büyüklüğünün azalış göstermesi; ancak partizan sapması egzojen hâle getirildiğinde iktisadi oylamanın büyüklüğünde artışın gözlenmesidir.

Popülarite fonksiyonlarının uyumu niçin daha iyidir?

VP fonksiyonlarının V kısmı oy oranlarına göre açıklanmaya çalışılırken P kısmı anket verilerine, diğer bir deyişle kamuoyu yoklamalarına dayanılarak açıklanır. Her iki fonksiyonun da amacı partilere seçmen tercihlerinin sinyalini göndermektir. V fonksiyonunun verisini seçim sonuçları oluştururken kamuoyu yoklaması için seçimin olmasına gerek yoktur. Bu sebeple kamuoyu yoklaması yolu ile partilere sinyal göndermek daha kolay ve daha az risklidir. Dahası kamuoyu yoklaması ile gönderilen sinyaller daha güçlü olabilmektedir. Bütün bu durumlar P fonksiyonun V fonksiyonuna göre daha iyi uyumlu sonuçlar vermesine sebep olarak gösterilebilir (Nannestad & Paldam, 1994).

Seçmenler seçim sonuçları üzerinde çok küçük bir etkiye sahip olduğu hâlde niçin oy kullanır?

Oylama paradoksu. Son derecede küçük etki (infinitesimal influence) ya da 1/N problemi olarak bilinen bu sorunsala iki türlü cevap verilebilir: İnsanlar oy kullanmayı sevmektedirler; demokratik sistemlerde oy kullanmama, bedavacılık (free ride) problemi oluşturduğu için seçmenlerin üzerinde “oy kullanma bir görevdir” baskısı oluşmaktadır (Nannestad & Paldam, 1994).

Seçmen miyopluğu nasıl ele alınır?

Makroölçekteki zaman serisi analizlerinde bu önerme gecikme değerinin 1 olmasını, t-1, ifade eder. Lewis-Beck ve Stegmaier (2013) bu önermenin günümüzde de hâlâ geçerli olduğunu söylemektedir. Bütün makroölçekli çalışmalarda kısa dönem gecikme değeri genellikle 1 yıl olarak ele alınır. Bu ortak hareket, etkilerin karşılaştırılması noktasında bir standart sağlamaktadır. Miyopluk varsayımının geçerli olup olmadığının tespiti için daha sağlam analizlere ihtiyaç olduğu belirtilmektedir (Lewis-Beck & Stegmaier, 2013).

Hükümetlerin yönetimde kalma süresi oy oranları üzerinde nasıl etki oluşturur?

Hükümetler zaman içerisinde düşmanlar yaratabilir ve destekçileri hayal kırıklığına uğrayabilir (Lewis-Beck & Stegmaier, 2013). İngiltere genel seçimleri için yapılan araştırma sonucu yönetimde kalma süresi değişkeni katsayısının -3,1 olduğunu göstermiştir. Bunun anlamı bir sonraki seçimlerde hükümet oylarının %3’ünü yönetim maliyeti sebebi ile kaybedecektir (Lewis-Beck vd., 2004). Paldam (1991) ise gelişmiş demokrasiler için yürütmüş olduğu çalışmada %1,6 oranında hükümetlerin yönetim etkisi ile oy kaybedeceğini bulmuştur. Yönetim maliyeti etkisinin hâlâ devam ettiği belirtilmiştir (Lewis-Beck & Stegmaier, 2013).

VP fonksiyonları istikrarsız mıdır?

İstikrarsızlık görünür müdür (apparent) yoksa doğasında kendisini barındırır mı (inherent) sorgulamaları ile bu soruya cevap aranmaya çalışılmaktadır. Lewis-Beck ve Paldam (2000) VP fonksiyonlarında göz önüne almadığımız ya da yanlış uyguladığımız faktörlerin istikrarsızlığa neden olabileceğini söylemektedir. Gözlemlenen istikrarsızlıkların çoğunun

görünür olduğunu söyleyen Lewis-Beck ve Paldam (2000) eksik teorik alt yapının olması ve ölçüm yetersizliği gibi sebepler ile VP fonksiyonunun istikrarsız olabileceğini söylemektedir. Örneğin iki partili ve çok partili sistemin yapısını anlamadan sorumluluk hipotezini uygulamaya çalışmak VP fonksiyonlarında istikrarsızlığa sebep olabilir. İki partili sistemde seçmen hükümet lehine ya da aleyhine davranış sergileyebilir. Çok partili sistemde ise koalisyon hükümetine göre davranabilir, koalisyon hükümeti içerisindeki herhangi bir partiye göre davranabilir ya da koalisyondan hariç olarak spesifik olarak başka bir partiye göre davranabilir (Lewis-Beck & Paldam, 2000). Sorumluluk hipotezi düzgün bir şekilde anlaşılıp modellendiğinde görünüşte olan istikrarsızlığın kaynağı ortadan kaldırılabilir. Yanlış iktisadi değişkenlerin seçimi de tutarsız sonuçlara ulaşılmasına neden olabilir. Seçmenler ekonomiyi göz önüne alabilir; ancak farklı zamanlarda farklı göstergelere önem verebilir. Örneğin seçmenlerin ilgilendiği büyüklük işsizlik olurken seçim anketlerinde enflasyona odaklanılması iktisadi oy fonksiyonu ilişkisinin görünmemesine neden olabilir (Lewis-Beck & Paldam, 2000).

3. TÜRKİYE'DE İKTİSADİ OYLAMA

Türkiye'de iktisadi oylama denilince akla ilk gelen isim şüphesiz ki Ali Akarca'dır. Ali Akarca günümüze kadar yapmış olduğu çalışmalarla literatürün Türkiye ayağına birçok katkıda bulunmuştur. Aysit Tansel, Cem Başlevent, Ali Çarkoğlu ve Hasan Kirmanoğlu iktisadi oylama literatürüne önemli katkıları bulunan diğer araştırmacılarıdır. Türkiye için VP fonksiyonunun geçerliliğini araştıran birçok çalışma yapılmıştır (Akarca & Tansel, 2003; Başlevent vd., 2004; Başlevent vd., 2005; Akarca & Tansel, 2006; Akarca & Tansel 2007; Başlevent vd., 2009; Akarca, 2010; Akarca, 2011; Başlevent & Kirmanoğlu, 2015). Bu kısımda ilgili yazarların bazı çalışmaları göz önüne alınarak Türkiye'de seçmen davranışlarını etkileyen faktörlerin neler olduğu incelenmeye çalışılmıştır. Diğer bir deyişle, VP fonksiyonlarının Türkiye'de geçerliliği sorgulanmıştır.

Akarca ve Tansel (2003) 1995 yılı genel seçim sonuçlarını göz önüne alarak iktisadi performansın seçim sonuçları üzerinde anlamlı bir etkisi olup olmadığını incelemiştir. Yatay kesit veri setine başvuru bu çalışmada, partilerin her ilden almış oldukları oy oranlarını etkileyen faktörleri

açıklamaya çalışmışlardır. Büyüme oranları seçmenlerin duyarlı olabileceği iktisadi değişken olarak göz önüne alınmıştır. Seçmenlerin geçmişe dönük iktisadi oylama davranışı sergileyip sergilemediklerini görebilmek için büyüme oranının bir dönem gecikmeli değeri modele dâhil edilmiştir. Bir önceki seçimde partilerin almış oldukları oy oranları da modele açıklayıcı değişken olarak dâhil edilmiştir. Bu yola başvurulmasının nedeni oy oranlarında bir ataletin olup olmadığını tespit edebilmektir. Büyüme oranı değişkeni katsayısının hükümet partisi için pozitif, diğer partiler için negatif olması beklenilmektedir. 1995 yılı veri seti ile iktisadi oylama konusunun çalışılmasının sebebinin çeşitli şekillerde açıklamışlardır: 1995 yılı seçimi dürüst ve adil bir şekilde gerçekleşmiştir ve seçim sonuçlarını etkileyecek olağanüstü bir durum ile karşılaşmamıştır; 91 ve 95 yılı seçimlerinin adil bir ortamda gerçekleşmiş olmasına hükümet partilerinin büyük oranda oy kaybetmiş olmaları kanıt olarak gösterilmiştir; 91 ve 95 seçimlerinin 83, 99 ve 2002 seçimlerinde olduğu gibi yasaklı bir politika lideri barındırmıyor olması da yazarları bu yıllardaki seçim verisini kullanmaya iten etmen olmuştur (Akarca & Tansel, 2003). Çalışmada elde edilen sonuçlar ise şöyledir: Türkiye'deki seçmenler iktisadi değişimlere duyarlı olarak oy kullanmaktadırlar; seçmenler oy kullanırken geçmişe bakarak oy tercihinde bulunmamaktadırlar; koalisyon hükümetinde sadece 1. partiyi iktisadi değişimlerden sorumlu tutmaktadırlar; sadece radikal karşıt partiler (extremist opposition parties) kötü iktisadi şartlardan yarar sağlamaktadır. Akarca ve Tansel (2007) bu çalışmasında da benzer şekilde 1995 yılı genel seçim verisini göz önüne alarak iktisadi oylama konusu araştırmışlardır. 2003 yılı çalışmalarından farklı olarak eğitim seviyesi, şehirde yaşayan nüfus sayısı, iki seçim dönemi arasında olan net göç oranı ve tarım dışı sektörde çalışan kadın işçi sayısı değişkenleri de göz önüne alınarak VP fonksiyonu genişletilmiştir. 2003 yılı çalışmasında ulaştıkları sonuçları bu çalışmada pekiştirmişlerdir. Farklı olarak yönetim maliyeti ve stratejik oylama etkilerinin oy oranlarında azalış oluşturacağını göstermişlerdir.

Başlevent vd., (2004) Türkiye'deki seçmen profilini incelemiştir. Veri araştırma tarafından 2002 yılında Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı adına yapılan özel bir çalışmanın anket verilerine başvurulmuştur. Anket 26 ilde, 18 yaş üzeri, 1807 seçmen üzerinde

uygulanmıştır. İktisadi değişkenlerin yanı sıra sosyodemografik faktörlerin de göz önüne alındığı bu çalışmada multinominal logit tahmin yöntemine başvurulmuştur. Partiler ideolojik pozisyonlarına göre 8 ayrı gruba ayrılmış ve Adalet ve Kalkınma Partisi referans parti olarak ele alınmıştır. Bu çalışma uygulanan model tahmin yöntemi sebebiyle seçmenlerin oy verme olasılığını ölçen bir çalışma olarak düşünülebilir. Sosyodemografik değişkenler olarak yaş, eğitim düzeyi, cinsiyet, kır-kent nüfusu ve din faktörleri ele alınmıştır. Ek olarak Avrupa Birliği üyeliğine destek, Kürt ve Alevi etnik kimliğini temsil eden değişkenler de modele dâhil edilmiştir. Multinominal logit tahmini, analize dâhil edilen herhangi bir partinin referans parti olan AKP'ye göreceli olarak ilgili açıklayıcı değişkenlerden etkilenme olasılığını göstermektedir. Örneğin, Doğru Yol Partisi (DYP) için çözülen modelde kadın seçmenlerin katsayısı 1,929 olarak tahmin edildiye kadınların erkeklere göre yaklaşık iki kat daha fazla DYP'yi AKP'ye göre tercih etme olasılığı olduğu söylenmektedir. Çalışmanın sonuçları partilerin ikili olarak karşılaştırılmasına dayanmaktadır. Çok yönlü sonuçlara ulaşılmıştır. Başlevent vd., (2005) aynı veri setini kullanarak benzer sonuçlara ulaşmışlardır.

Akarca ve Tansel (2006)'in Public Choice dergisinde yayımlanan bu önemli çalışmasında 1950-2004 arası Türkiye'de gerçekleşen tüm genel ve yerel seçimler göz önüne alınmış ve iktisadi performansın oy oranları üzerinde oluşturacağı etki gösterilmiştir. 2004 yılında yapmış oldukları çalışma ile benzer sonuçlara ulaştıkları bu çalışmada, Türkiye'deki seçmenlerin iktisadi değişimlere duyarlı olduğunu, diğer bir deyişle VP fonksiyonunun geçerli olduğunu daha fazla detaylandırılarak göstermişlerdir.

Çarkoğlu (2008) 2007 Temmuz ayı genel seçimleri öncesinde ve sonrasında yapılan anket verilerini kullanarak seçmenlerin oy verme tercihini etkileyen temelde iki kavram üzerinde yoğunlaşmıştır: İdeoloji ve ekonomi. Çalışmada genç ve yaşlı nüfusun oy verme tercihlerinin karşılaştırılması, eğitim seviyesinin oy verme davranışı üzerine etkisi gibi çeşitli konulara değinilmiştir. Seçmenlerin oy verme davranışı üzerinde iktisadi değişkenlerin etkili olması, seçmenlerin daha çok sosyal yönelimli ve geçmişe bakarak karar vermesi ulaşılan diğer sonuçlardır.

İktisadi oylamanın varlığını açıklayan çalışmaların yanı sıra oyların partiler arasında geçişkenliğini ve sebeplerini araştıran; partilerin bir sonraki

seçimlerde alacakları oy oranlarını tahmin eden; Türkiye içerisinde var olan göç hareketinin seçmenlerin oy verme davranışını nasıl etkilediğini gösteren çalışmalar da mevcuttur (Akarca, 2008; Başlevent & Akarca, 2008; Akarca, 2009; Akarca & Başlevent, 2010; Akarca & Başlevent, 2010; Akarca & Tansel, 2015).

4. SONUÇ

İktisadi oylama her zaman popüleritesini koruyan bir konu olmuştur. Seçmenlerin oy verme davranışlarını, duyarlı oldukları değişkenleri, talep ve isteklerini tespit etmek isteyen partiler her seçim döneminde ya da öncesinde bu soruların cevaplarını tespit etmeye yönelik çalışmaların yapılmasına ihtiyaç duymaktadır. Araştırmacıların yapmış oldukları çalışmalar ve elde edilen tespitler, partilere yol gösterici olmaktadır. Türkiye'deki seçmen profiline baktığımızda, seçmenlerin genel olarak iktisadi konulara duyarlı olduğunu söyleyebiliriz. Gelişmekte olan ülkelerde seçmenlerin iktisadi olgulara duyarlılıkları iktisadi olmayan konulara duyarlılıklarına göre daha baskın olduğu söylenebilir. Gelişmiş ülkelerde ise seçmenler iktisadi olmayan, çoğunlukla sosyal içerikli politik söylemlere ve bu konularda yapılan çalışmalara göre oy verme eğiliminde olabilir. Bu araştırma konusu gelecek çalışmalar için göz önünde bulundurulabilir. Türkiye için yapılan çalışmalar çoğunlukla genel seçimler için olmuştur. Yerel seçim çalışmalarının az olmasında veri eksikliği en temel sebep olarak gösterilebilir. Hem makro hem de mikro çalışmaların örnekleri mevcuttur ve birçok çalışma birbirini destekler sonuçlara ulaşmıştır.

NOTLAR

¹ Literatürde meydana gelen daha önceki gelişmeler hakkında bilgi almak şu çalışmalara bakılabilir: Monroe (1984); Kiewet ve Rivers (1985) ve Schneider ve Frey (1988).

² Hedef ve zaman boyutunu göz önüne alarak seçmenlere anketlerde yöneltilen sorular şu şekilde olabilmektedir (Lewis-Beck & Stegmaier, 2013):

1. Geriye dönük sosyal yönelimli soru: 12 ay öncesi ile karşılaştığımızda, ulusal ekonominin şu anda daha iyi, daha kötü ya da aynı olması ile ilgili ne düşünüyorsunuz?

2. İleriye dönük sosyal yönelimli soru: Gelecek 12 ay boyunca ekonominin daha iyi, daha kötü ya da aynı olacağı konusunda ne düşünüyorsunuz?

3. Geriye dönük ego yönelimli soru: 12 ay öncesi ile karşılaştırdığınızda, hane halkı finansal durumunuzun şu anda daha iyi, daha kötü ya da aynı olması ile ilgili ne düşünüyorsunuz?

4. İleriye dönük ego yönelimli soru: Gelecek 12 ay boyunca hane halkı finansal durumunuzun daha iyi, daha kötü ya da aynı olacağı konusunda ne düşünüyorsunuz?

³ Amerika örneği üzerine yapılan çalışmalar hakkında bilgi sahibi olmak için Lewis-Beck ve Stegmaier (2009) ile Lewis-Beck ve Stegmaier (2000) çalışmalarına bakınız.

⁴ Fransa örneği çalışmaları için, Lafay (1991) ve Lafay (1984) çalışmalarına bakınız. İngiltere örneği çalışmaları için, Goodhart ve Bhansali (1970), Pissarides (1980), Whitley (1986) ve Sanders (2000) çalışmalarına bakınız. Danimarka örneği için, Nannestad ve Paldam (2000) çalışmasına bakınız.

KAYNAKÇA

- Akarca, A. (2008). *Inter-Party Vote Movements in Turkey Between 1999 and 2002: A Statistical Analysis Using Cross-Provincial Election Data*. MPRA Paper 927.
- Akarca, A. (2009). A Prediction for AKP's Nationwide Vote Share in the 29 March 2009 Turkish Local Elections. *İktisat İşletme ve Finans*, 24(276), 7-22.
- Akarca, A. (2010). Analysis of the 2009 Turkish Election Results from an Economic Voting Perspective, *European Research Studies*, 13(3), 3.
- Akarca, A. (2011). Inter-Election Vote Swings for the Turkish Ruling Party: The Impact of Economic Performance and Other Factors. *Equilibrium*, 6(3), 7.
- Akarca, A., & Tansel, R. (2003). *Economic Performance and Political Outcomes: An Analysis of The 1995 Turkish Parliamentary Election Results*. Economic Research Forum Working Papers. No. 0321.
- Akarca, A., & Tansel, R. (2006). Economic Performance and Political Outcomes: An Analysis of the Turkish Parliamentary and Local Election Results Between 1950 And 2004. *Public Choice*, 129(1-2), 77-105.
- Akarca, A., & Tansel, R. (2007). Social and Economic Determinants of Turkish Voter Choice in the 1995 Parliamentary Election. *Electoral Studies*, 26(3), 633-647.
- Akarca, A., & Tansel, R. (2015). Impact of Internal Migration on Political Participation in Turkey. *IZA Journal of Migration*, 4(1), 1-14.
- Akarca, A. & Başlevant, C. (2010). The Region-Of-Origin Effect on Voting Behavior: The Case of Turkey's Internal Migrants. *İktisat İşletme ve Finans*, 25(297), 9-36.
- Akarca, A. & Başlevant, C. (2010). *Regional Vote Shares of Turkey's Main Parties During The 1999-2009 Period*. Available at SSRN 1732644.
- Anderson, J. C. (2000). Economic Voting and Political Context: A Comparative Perspective. *Electoral Studies*, 19(2), 151-170.
- Ansolabehere, S., Marc M., & Erik S. (2012). *Sociotropic Voting and the Media*. <http://authors.library.caltech.edu/31742/> adresinden alındı.
- Baslevant, C., & Akarca, A. (2008). *Micro Evidence on Inter-Party Vote Movements in Turkey: Who Voted for AKP In 2002?*. Available At SSRN 1304982.
- Başlevant, C., & Kirmanoğlu, H. (2015). Economic Voting in Turkey: Perceptions, Expectations, and the Party Choice. *Research and Policy on Turkey*, 1(1), 88-101.
- Baslevant, C., Kirmanoglu, H., & Senatalar, B. (2004). Voter Profiles and Fragmentation in the Turkish Party System. *Party Politics*, 10(3)307-324.
- Baslevant, C., Kirmanoglu, H., & Senatalar, B. (2005). Empirical Investigation of

- Party Preferences and Economic Voting in Turkey. *European Journal of Political Research*, 44(4), 547-562.
- Baslevant, C., Kirmanoglu, H., & Senatalar, B. (2009). Party Preferences and Economic Voting in Turkey (Now That the Crisis is Over). *Party Politics*, 15(3), 377-391.
- Bellucci, P. (1991). Italian Economic Voting: A Deviant Case or Making a Case for A Better Theory. *Norpoth, Lewis-Beck And Lafay*.
- Çarkoğlu, A. (2008). Ideology or Economic Pragmatism?: Profiling Turkish Voters in 2007. *Turkish Studies*, 9(2), 317-344.
- Downs, A. (1957). An Economic Theory of Political Action in A Democracy. *The Journal of Political Economy*, 65(2), 135-150.
- Duch, M. R., & Randolph T. S. (2008). *The Economic Vote: How Political and Economic Institutions Condition Election Results*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Fiorina, M. (1981). *Retrospective Voting in American National Elections*, Newhaven: Yale University Press.
- Goodhart C., & Bhansali, B. (1970). Political Economy, *Polit. Stud.* 18, 43–106.
- Hibbs, A. Douglas (1977), Political Parties and Macroeconomic Policy, *American Political Science Review*, 71(4), 1467-1487.
- Kiewiet D. R., & Rivers, D. (1985). A Retrospective on Retrospective Voting. Ed. H Eulau, MS Lewis-Beck, içinde, *Economic Conditions and Electoral Outcomes: The United States and Western Europe*, (s. 207–231)
- Kiewiet, D. R. (1983). *Macroeconomics and Micropolitics: The Electoral Effects of Economic Issues*, Chicago:University Of Chicago Press.
- Kinder, D. R., & Kiewiet, D. R. (1981). Sociotropic Politics: The American Case, *British Journal of Political Science*, 11(2), 129–161.
- Kinder, D., & Kiewiet D.R. (1979). Economic Discontent and Political Behavior: The Role of Personal Grievances and Collective Economic Judgements in Congressional Voting, *American Journal of Political Science*, 23, 495-527.
- Kramer, H. G. (1971). Short-Term Fluctuations in US Voting Behavior, 1896–1964. *American Political Science Review*, 65 (1), 131-143.
- Lafay, J.D. (1984). Political Change and Stability of the Popularity Function: The French General Election of 1981. *Political Behavior*, 6(4), 333-352.
- Lafay, J.D. (1991). Political Dyarchy and Popularity Functions: Lessons from the 1986 French Experience, *Economics and Politics: The Calculus of Support*, 123-39.
- Lewis-Beck, S. M. (1986). Comparative Economic Voting: Britain, France, Germany,

- Italy., *American Journal of Political Science*, 315–346.
- Lewis-Beck, S. M., Nadeau, R. & Elias, A. (2008). Economics, Party and The Vote: Causality Issues and Panel Data, *American Journal of Political Science*, 52 (1), 84–95.
- Lewis-Beck, S. M. & Paldam, M. (2000). Economic Voting: An Introduction, *Electoral Studies*, 19, 113-121.
- Lewis-Beck, S. M. & Stegmaier, M. (2000). Economic Determinants of Electoral Outcomes. *Annual Review of Political Science*, 3(1), 183-219.
- Lewis-Beck, S. M. & Stegmaier, M. (2009). American Voter to Economic Voter: Evolution of an Idea, *Electoral Studies*, 28(4), 625-631.
- Lewis-Beck, S. M. & Stegmaier, M. (2013). The VP-Function Revisited: A Survey of the Literature on Vote and Popularity Functions After Over 40 Years. *Public Choice*, 157(3-4),367-385.
- Lockerbie, B.(1992). Prospective Voting in Presidential Elections, 1956–1988, *American Politics Quarterly*, 20(3), 308–325.
- Monroe R. K. (1984). *Presidential Popularity and the Economy*. New York: Praeger.
- Mueller, E. J. (1970). Presidential Popularity from Truman to Johnson. *American Political Science Review*, 64(1), 18-34.
- Nadeau, R., & Lewis-Beck, M.S. (2001). National Economic Voting in U.S. Presidential Elections, *The Journal of Politics*, 63(1), 159–181.
- Nadeau, R., Lewis-Beck, M.S. & Belanger, E. (2013). Economics and Elections Revisited. *Comparative Political Studies*, 46(5), 551-573.
- Nannestad, P., & Paldam, M. (1994). The VP-Function: A Survey of the Literature on Vote and Popularity Functions After 25 Years. *Public Choice*, 79 (3), 213-245.
- Nannestad, P., & Paldam, M. (1997), From The Pocketbook of the Welfare Man: A Pooled Cross-Section Study of Economic Voting in Denmark, 1986–92, *British Journal of Political Science*, 27(1), 119–136.
- Nannestad, P., & Paldam, M. (2000). Into Pandora's Box of Economic Evaluations: A Study of the Danish Macro VP-Function, 1986–1997. *Electoral Studies*, 19 (2), 123-140.
- Paldam, M. (1991). How Robust is the Vote Function? A Study of Seventeen Nations over Four Decades In H. Norpoth, M. S. Lewis-Beck, & J. D. Lafay (Eds.), *Economics and Politics: The Calculus Of Support* (pp. 9–31). Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Paldam, M., & Friedrich, S. (1980). The Macroeconomic Aspects of Government and Opposition Popularity in Denmark, 1957-78, *Nationaløkonomisk Tidsskrift* 118, 149-170.

- Pissarides, A. C., (1980). British Government Popularity and Economic Performance, *The Economic Journal*, 90 (359), 569-581.
- Price, S. & Sanders, D. (1995). Economic Expectations and Voting Intentions in The UK, 1979–1989: A Pooled Cross-Section Approach, *Political Studies*, 43 (3), 451–471.
- Rattinger, H. (1981). Unemployment and the 1976 Election in Germany: Some Findings at the Aggregate and the Individual Level of Analysis. In Hibbs and Fassbender.
- Sanders, D. (2000). The Real Economy and the Perceived Economy in Popularity Functions: How Much Do Voters Need to Know?: A Study of British Data, 1974–97, *Electoral Studies*, 19 (2), 275-294.
- Sarensen, R.J. (1987). Macroeconomic Policy and Government Popularity in Norway 1963-86, *Scandinavian Political Studies*, 10 (4), 301-321.
- Schneider, F. & Frey, B.S. (1988). Politico-Economic Models of Macroeconomic Policy: A Review of Empirical Evidence. In *Political Business Cycles*, Ed. T Willett. Durham, NC: Duke Univ. Press.
- Tufte, R. E. (1980). *Political Control of the Economy*. Princeton University Press.
- Whiteley, F. P. (1986). Macroeconomic Performance and Government Popularity in Britain: The Short Run Dynamics. *European Journal of Political Research*, 14 (1-2), 45-61.
- Wlezien, C. & Twiggs, M.F.D. (1997). Economic Perceptions and Vote Choice: Disentangling the Endogeneity, *Political Behavior*, 19 (1), 7–17.